

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Lenky Matyášové a soudců JUDr. Jakuba Camrdy a Mgr. Ondřeje Mrákoty v právní věci žalobkyně: **K. Š.**, zastoupené JUDr. Jarmilou Bajarovou, advokátkou, se sídlem Matiční 730/3, Ostrava, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 6. 2015, č. j. 43 Ad 2/2013 - 37,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **se zamítá.**
- II. Žalované **se** náhrada nákladů řízení o kasační stížnosti **nepřiznává.**

O d ů v o d n ě n í :

Rozhodnutím ze dne 19. 12. 2012, č. j. X, zamítla žalovaná námitky žalobkyně a potvrdila rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 3. 10. 2012, č. j. X, kterým byla zamítnuta žádost žalobkyně o sirotčí důchod pro nesplnění podmínek § 52 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., zákona o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“). Proti rozhodnutí žalované podala žalobkyně žalobu, kterou krajský soud napadeným rozsudkem zamítl; krajský soud přitom rozhodoval ve věci podruhé poté, co pro vady řízení bylo jeho předchozí rozhodnutí zrušeno rozhodnutím zdejšího soudu ze dne 13. 3. 2015, č. j. 5 Ads 151/2014 – 19.

I. Shrnutí rozsudku krajského soudu

Krajský soud uvedl, že otec žalobkyně k datu jeho prohlášení za mrtvého, tj. ke dni 1. 6. 2006, nesplnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod tak, aby žalobkyni vznikl nárok na sirotčí důchod podle § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Krajský soud nepřisvědčil požadavku žalobkyně, aby v daném případě byl aplikován zákonem č. 306/2008 Sb. novelizovaný § 40 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění ve znění účinném od 1. 1. 2010, neboť k tomu, aby tato nová právní úprava mohla být v dané věci použita, chybí příslušná přechodná ustanovení. Platí, že sirotčí důchod je důchodová dávka odvozená z nároku na důchod zemřelé osoby. Jestliže zemřelá osoba ke dni smrti nesplnila podmínky potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nemůže být tento nedostatek zhojen v následném období, a to ani novou právní úpravou. Ze stejných důvodů se podle krajského soudu nelze dovolávat aplikace s účinností k 1. 1. 2012 zákonem č. 428/2011 Sb. novelizovaného § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění.

II. Důvody kasační stížnosti a vyjádření žalované

Žalobkyně (dále „stěžovatelka“) podala proti rozsudku krajského soudu kasační stížnost. V ní uvedla kasační důvod podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. a navrhla, aby Nejvyšší správní soud rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Stěžovatelka namítla, že žalovaná porušila čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), tedy právo stěžovatelky na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele. Nesouhlasí se závěrem krajského soudu, že při svém rozhodování vycházel ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu a uvedla, že k tomuto dni již platil zákon o důchodovém pojištění ve znění zákona č. 306/2008 Sb. a č. 428/2011 Sb., avšak správní orgán i soud rozhodovaly podle zákona o důchodovém pojištění ve znění ke dni prohlášení otce stěžovatelky za nezvěstného, tj. ke dni 1. 6. 2006. Stěžovatelka si je vědoma toho, že jí nárok na sirotčí důchod před účinností zákona 306/2008 Sb. a č. 428/2011 Sb. nevznikl, avšak v době rozhodování žalované, tj. po účinnosti uvedených zákonů, tento nárok již měla. Proto je právní názor krajského soudu dle jejího názoru nezákonný.

Žalovaná se ke kasační stížnosti nevyjádřila, odkázala na své vyjádření ze dne 30. 1. 2013 podané k žalobě a na odůvodnění rozsudku krajského soudu.

III. Posouzení věci Nejvyšším správním soudem

Nejvyšší správní soud posoudil kasační stížnost v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů a zkoumal přitom, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3, 4 s. ř. s.).

Kasační stížnost není důvodná.

V pojednávané věci není sporu o stavu skutkovém. Stěžovatelka fakticky vede polemiku o tom, jaké znění zákona o důchodovém pojištění mělo být použito při posuzování splnění podmínek pro vznik nároku na její sirotčí důchod.

pokračování

Sirotčí důchod se odvozuje z důchodových nároků zemřelého (§ 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění). Pokud nesplnil podmínky pro svůj přímý důchod, nemůže ani jeho nezaopatřenému dítěti vzniknout nárok na pozůstalostní důchod.

Stěžovatelka žádala o sirotčí důchod po zemřelém otci, který v době smrti (resp. ke dni prohlášení za mrtvého) nebyl poživitelem starobního ani invalidního důchodu, nezemřel následkem pracovního úrazu a nesplňoval podmínky nároku na starobní důchod. V úvahu tedy připadala poslední z možných situací předvídaných v § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění - zda otec stěžovatelky ke dni smrti splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod.

Rozhodným okamžikem pro posouzení podmínek nároku na invalidní důchod je den smrti otce stěžovatelky (1. 6. 2006). Podle § 40 zákona o důchodovém pojištění ve znění účinném ke dni 1. 6. 2006 musel pojištěnec starší 28 let pro nárok na invalidní důchod splnit dobu pojištění v délce pěti let, která se zjišťovala za období posledních deseti let před vznikem plné invalidity. Za den vzniku plné invalidity se s ohledem na § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění považuje den smrti. Jinými slovy, otec stěžovatelky by musel splnit dobu pojištění nejméně pěti let v posledních deseti letech před svou smrtí, resp. před dnem, k němuž byl prohlášen za mrtvého.

Ke dni 1. 6. 2006 otec stěžovatelky podmínky pro přiznání nároku na invalidní důchod nesplňoval, protože v období od 1. 6. 1996 do 31. 5. 2006 nezískal žádnou dobu pojištění.

Stěžovatelka se domáhala, aby podmínky nároku na sirotčí důchod nebyly posouzeny podle právní úpravy účinné ke dni 1. 6. 2006, ale podle zákona o důchodovém pojištění ve znění zákonů č. 306/2008 Sb. a č. 428/2011 Sb. (zákon č. 428/2011 Sb. se svým obsahem nijak nedotýká předmětu řízení nyní posuzované věci, s ohledem na argumentaci stěžovatelky v žalobě a na chybné označení zákona, který novelizoval § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění, krajským soudem v odst. 9 napadeného rozsudku se lze domnívat, že stěžovatelka měla na mysli zákon č. 470/2011 Sb.). Tyto zákony nabyly účinnosti až po prohlášení stěžovatelčina otce za mrtvého. Jejich použití v nyní posuzované věci by tedy vyžadovalo výslovnou úpravu v přechodných ustanoveních.

V oblasti důchodového pojištění také obecně platí, že výše důchodu se nepře počítává podle každého nově přijatého zákona novelizujícího zákon o důchodovém pojištění, ale nárok zůstává nezměněn od okamžiku svého vzniku, pokud zákon výslovně nestanoví něco jiného (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 4. 2013, č. j. 3 Ads 92/2012 – 13). V této souvislosti lze připomenout i § 54 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění, podle kterého nárok na důchod vzniká dnem splnění podmínek stanovených zákonem.

Zákon č. 306/2008 Sb. umožnil, aby u pojištěnce staršího 38 let byla zohledněna doba pojištění 10 let za posledních 20 let před vznikem invalidity. Podle přechodných ustanovení ovšem „[o] nárocích na důchody, které vznikly před 1. lednem 2010 a o nichž nebylo do tohoto dne pravomocně rozhodnuto, a o přiznání, odnětí nebo změně výše těchto

důchodů za dobu před tímto dnem, i když o nich již bylo pravomocně rozhodnuto, se rozhodne podle právních předpisů účinných před tímto dnem“ (čl. II, bod 1). Z citovaného ustanovení nevyplývá, že by bylo možné použít novou úpravu, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2010, při posouzení podmínky doby pojištění otce stěžovatelky, který byl prohlášen za mrtvého ke dni 1. 6. 2006. Naopak, výslovné znění přechodných ustanovení potvrzuje, že o důchodech, na které vznikl nárok před 1. 1. 2010, se rozhoduje podle předpisů účinných před tímto dnem (srov. rozsudek č. j. 3 Ads 92/2012 – 13, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 549/09, v němž při posouzení nových podmínek pro vdovský důchod Ústavní soud uzavřel s odkazem na princip dělby moci, že „to byl právě zákonodárce, kdo určil časový bod, od něhož zamýšlel dosáhnout realizace právní úpravou sledovaného účelu a takto jím chtěného stavu věcí“).

Zákon č. 470/2011 Sb. přinesl možnost zkrácení potřebné doby pojištění na polovinu („Podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod se pro účely vzniku nároku na sirotčí důchod považuje za splněnou, byla-li získána aspoň polovina potřebné doby pojištění uvedené v § 40“). Podle obecného přechodného ustanovení v článku VII odst. 1 se „[ú]část na důchodovém pojištění a doby důchodového pojištění a náhradní doby důchodového pojištění získané přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona [...] hodnotí podle právních předpisů účinných před tímto dnem.“

Článek VII odst. 3 zákona č. 470/2011 Sb., jehož se stěžovatelka dovolávala v žalobě, stanoví, že „[n]ároky na sirotčí důchod po osobách uvedených v § 52 odst. 1 písm. b) zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, jejichž podmínky byly splněny přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, ale nezakládaly nárok před tímto dnem, se posuzují podle zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona; sirotčí důchod se v těchto případech přizná nejdříve ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“

Z citovaného ustanovení je zřejmé, že odstavec 3 se vztahuje pouze na sirotčí důchod po osobách uvedených v § 52 odst. 1 písm. b) zákona o důchodovém pojištění, tedy na důchody po osobách, které převzaly dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěření dítěte do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů. Zúžení dopadu čl. VII odst. 3 pouze na tuto kategorii osob potvrzuje také důvodová zpráva k zákonu č. 470/2011 Sb., která k článku VII uvádí: „Přechodná ustanovení navazují na body 24 až 27 v čl. VI, v nichž je obsažena nová úprava okruhu osob, po nichž vzniká nárok na sirotčí důchod; nároky na tento důchod vzniklé přede dnem účinnosti navrhovaného zákona se zachovávají za podmínek stanovených dosavadními právními předpisy.“ K bodům 24 až 27 pak dále upřesňuje „Smyslem předkládaného návrhu je pro nárok na sirotčí důchod lépe definovat osoby, kterým je svěřeno dítě do péče. Navrhuje se, aby se do této péče zahrnovala pouze péče zahrnující vyživovací povinnost, a odstraňuje se zkoumání převážné odkázanosti výživou, které v praxi činí výkladové problémy a je též dlouhodobě kritizováno (zejména veřejným ochráncem práv); zároveň se zabráňuje, aby vznikly nároky na sirotčí důchody jak po rodiči, tak i po osobě, která rodiče v plnění vyživovací povinnosti de facto nabrazuje. Takovému vymezení okruhu osob vyhovuje právě uvedená forma svěření, nikoli jiné náhradní výchovné instituty.“

pokračování

Stěžovatelka se domáhala sirotčího důchodu po svém otci. Rodič nezaopatřeného dítěte spadá pod § 52 odst. 1 písm. a) zákona o důchodovém pojištění, nikoliv písmeno b) téhož ustanovení. Přejídné ustanovení v čl. VII bodu 3 zákona č. 470/2011 Sb. proto nelze použít pro posouzení podmínek nároku stěžovatelky na sirotčí důchod. Při absenci jiného přechodného ustanovení, které by dopadalo na posuzovanou věc, je třeba vyjít z výše uvedeného obecného pravidla, podle kterého se podmínky nároku na sirotčí důchod posoudí podle dosavadních předpisů.

Lze shrnout, že novely zákona o důchodovém pojištění provedené zákony č. 306/2008 Sb. a č. 470/2011 Sb. neumožňují rozšířit období, v němž mohl otec stěžovatelky splnit dobu pojištění potřebnou ke vzniku nároku na invalidní důchod, nemohou proto ani založit nárok stěžovatelky na sirotčí důchod.

Nejvyšší správní soud proto uzavřel, že žalovaná nepochybila, pokud při posouzení nároku stěžovatelky na sirotčí důchod vyšla z právní úpravy účinné ke dni prohlášení stěžovatelčina otce za mrtvého. Žalovaná nezasáhla ani do práva stěžovatelky na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele, neboť tohoto práva se lze domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů (čl. 41 Listiny). Nad rámec uvedeného Nejvyšší správní soud uvádí, že ke stejnému závěru dospěl rovněž Ústavní soud, který usnesením ze dne 9. 2. 2016, sp. zn. III. ÚS 3722/15 ve skutkově i právně shodné věci (rozsudek NSS ze dne 21. 10. 2015, č. j. 8 Ads 151/2014 - 26) odmítl ústavní stížnost jejího bratra.

Nejvyšší správní soud neshledal napadený rozsudek krajského soudu nezákonným, proto kasační stížnost zamítl (§ 110 odst. 1 s. ř. s.).

O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti soud rozhodl podle § 60 odst. 1 věty první s. ř. s. za použití § 120 s. ř. s. Stěžovatelka nebyla v řízení o kasační stížnosti úspěšná, proto nemá právo na náhradu nákladů řízení. Žalované, jíž by jinak právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti příslušelo, soud náhradu nákladů řízení nepřiznal, protože jí podle obsahu spisu v řízení o kasační stížnosti žádné náklady nad rámec její běžné úřední činnosti nevznikly.

P o u č e n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 26. února 2016

JUDr. Lenka Matyášová
předsedkyně senátu